

ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

УДК 346.7:330.341.1

DOI: 10.31359/2311-4894-2018-22-2-75

ДАВИДЮК О. М.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри господарського права Національного юридичного університету України імені Ярослава Мудрого, Харків

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОСИН, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ОБІГОМ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ ТА ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Статтю присвячено дослідженню сучасного стану правового регулювання відносин, пов'язаних із створенням, передачею прав та втіленням технологій як об'єкту господарського обороту. В ході проведеного наукового дослідження автором було систематизовано і виділено групи проблем, які існують у сфері обігу технологій і мають бути усунуті за допомогою господарсько-правових засобів правового регулювання та запропоновано загальні напрямки розвитку згаданих засобів впливу держави на суспільні відносини.

Ключові слова: технологія, біг технологій, трансфер технологій, інновації, інноваційна діяльність, ринок технологій, державне регулювання господарської діяльності.

Постановка проблеми. Загальновизнаним є той факт, що національна економіка України потребує якісного технологічного оновлення. Цей процес є тривалим та вимагає істотної концентрації зусиль як органів державної влади, місцевого самоврядування, так і суб'єктів господарювання.

В свою чергу, перед юридичною наукою, цей процес ставить цілий ряд вимог щодо формування відповідного адекватного правового регулювання, яке б відповідало всім сучасним вимогам щодо забезпечення схоронності прав і законних інтересів, створення гарантій, які висувуються з боку розробників, авторів, користувачів та власників майнових прав на технологію як об'єкт правового регулювання.

Не дивлячись на те, що орган законодавчої влади та центральні органи виконавчої влади проводять активну роботу щодо розробки, прийняття та введення в дію нормативно-правових актів, спрямованих на виконання окресленого завдання, до цього часу залишається неохопленими та невіршеними велика кількість недоліків цілісного механізму правового регулювання, які вимагають застосування нетипових правових засобів їх вирішення.

Основна мета статті полягає в тому, щоб довести: обіг технологій в Україні неможливий без додаткової спеціальної підтримки з боку держави яка, в

свою чергу, потребує моделювання відповідних господарсько-правових механізмів її реалізації.

Предметом дослідження цієї статті виступають суспільні відносини, що виникають з приводу створення, передачі прав та втілення технологій, а також особливості їх функціонування скрізь призму ринкових механізмів саморегуляції їх приватноправових аспектів.

Аналіз останніх джерел і публікацій за обраною темою, свідчить, що дослідження за цим напрямом здійснювалося багатьма науковцями в галузі як юридичної науки, так і економіки, державного управління та ін. На особливу увагу заслуговують праці таких учених, як Ю. Є. Атаманова [1], О. Д. Святоцький, П. П. Крайнев, С. Ф. Ревуцький [6], С. Ю. Погуляев [3]. Проте, жоден з названих авторів так і не здійснив систематичного огляду сучасного стану господарсько-правового регулювання відносин, пов'язаних із обігом технологій в Україні та не запропонував цілісної системи правових засобів їх вирішення і подолання.

Виклад основного матеріалу. Проблеми нормативного регулювання відносин, пов'язаних із обігом технологій охоплюють різні сфери її функціонування і є настільки розповсюдженими, що, в першу чергу, вимагають проведення окремих наукових досліджень

з приводу їх виявлення і систематизації. Такого роду дослідження мають стати підґрунтям розвитку подальших наукових досліджень, спрямованих вже на розробку системи правових заходів їх вирішення.

Реалізуючи вказаний напрям вдосконалення правового регулювання відносин, які опосередковують обіг технологій в Україні, на нашу думку, доцільно запропонувати власну систематизацію проблематики господарсько-правових аспектів використання технології у національній економіці України.

Перший рівень недоліків чинного правового регулювання відносин у сфері трансферу технологій можна назвати методологічним: їх сутність полягає в тому, що немає єдиного підходу в нормативному визначенні технології як об'єкта правового регулювання та обороту. В різних нормативних документах по різному визначається зміст технології, перелік її складових, способи правового захисту. Так, законодавцем до кінця не визначено, чи технологія може існувати у вигляді свого матеріального втілення (обладнання, механізмів, верстатів, устаткування) чи має являти собою тільки інформаційне втілення у вигляді набору необхідної інформації (документів), за допомогою яких суб'єкт господарювання має змогу відтворити таку технологію у власному виробничому процесі.

Так, Закон України «Про інноваційну діяльність» [5] встановлює, що технологія це результат провадження інновації, або її об'єкт. Це впливає із визначення наведеного в статті 1 цього закону – інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

В той же час Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» встановлює, що технологія – це результат науково-технічної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг [4].

Другий рівень недоліків носить інституційний характер. Чинним законодавством України не визначено місця технології в розрізі галузевої спеціалізації правового поля України. Ніхто не може відповісти на питання: що ж являє собою технологія? Це різновид об'єкту права інтелектуальної власності? Чи все таки технологія – це кінцевий результат втілення наукоємної інновації до виробничого комплексу суб'єкта господарювання? Або може це суспільно-економічне явище, яким потрібно охарактеризувати спосіб пану-

ючого виробництва на території певної держави? Внаслідок такої інституціональної невизначеності, рядовий учасник відносин, пов'язаних із створенням технології воліє отримати правовий захист на рівні об'єктів права інтелектуальної власності і не вживати дій, спрямованих на подальше вдосконалення свого наукового доробку.

Третій рівень недоліків, які заважають функціонуванню систему трансферу технологій можна назвати правозабезпечувальним. Його сутність полягає в тому, що відсутність визначення правового статусу технології визначає неможливість фіксації дієвих заходів захисту прав і законних інтересів всіх учасників відносин, пов'язаних із обігом технологій (розробників, інвесторів, реципієнтів, замовників) на рівні нормативно-правових актів. А у вітчизняних суб'єктів господарювання відсутній досвід формування складних договірних механізмів захисту своїх прав і законних інтересів. Крім цього, як показує досвід правового регулювання різних галузей права та показники практики правозастосування, вітчизняні суб'єкти господарювання дуже «неквапливо» освоюють ті нові об'єкти правового регулювання, які мають функціонувати виключно в приватноправовій проекції, без введення норм права, які б могли виступити певним гарантом на випадок порушення чийось прав і законних інтересів [дет. див. 2].

Четвертий рівень недоліків – це рівень правовизначальний. Чинним законодавством України не передбачено чіткого формального моменту, з якого у суб'єкта господарювання перестає існувати об'єкт права інтелектуальної власності і починає існувати технологія. Чи це має бути наукова-експертиза, чи може патент виданий в порядку аналогічному наприклад винаходам, або просто витяг із спеціалізованого реєстру про внесення відомостей про технологію? Чинне законодавство не може належним чином відповісти на це запитання. Без наявності формального моменту початку існування технології суб'єкти господарювання задіяні в процесі її створення відчують проблеми пов'язані із тим, яким чином відобразити це в своєму майновому стані із незрозумілими правовими наслідками такого відображення у розрізі податкового законодавства.

П'ятий рівень – інфраструктурний. Недосконалість правового регулювання полягає в тому, що воно не містить в собі жодних засобів, які б могли простимулювати розробників технологій до дій спрямованих на їх створення, а реципієнтів та власників прав на них – до безпосереднього їх використання. На нашу думку, це має бути цілий комплекс заходів, які мають передбачати як створення спеціальних суб'єктів господарювання (технологічних бірж, технополісів і т.і), які б могли виконувати роль посередників між замовниками та розробниками, так і вве-

дення спеціальних режимів господарювання для господарюючих суб'єктів, задіяних у сфері обігу технологій.

Шостий рівень – інвестиційний. Однією із основних проблем економічного характеру, яка стоїть перед учасниками відносин у сфері обігу технологій, є недостатність фінансових ресурсів необхідних для проведення робіт щодо вдосконалення об'єктів права інтелектуальної власності з метою їх подальшого введення в господарський обіг в якості технологій. На нашу думку, доцільним є запровадження механізму індивідуального пільгового кредитування розробників технологій (як індивідуальних – суб'єктів господарювання, так і колективних – трудових колективів) за рахунок коштів державного бюджету для підтримки цих учасників трансферу технологій, а також запровадження механізмів та алгоритмів венчурного інвестування, де б на рівні окремих фінансових інституцій акумулювались би кошти чисельних невеликих інвесторів (як резидентів, так і нерезидентів) та спрямовувались на фінансування інвестиційних проектів («стартапів»), які були б пов'язані із створенням та/або втіленням технологій у виробничий сектор національної економіки.

В будь-якому випадку, реалії вітчизняної економіки вимагають запровадження рішучих кардинальних змін в системі обігу технологій в Україні. Передусім ці зміни мають відбутись після прийняття Закону України «Про технології в Україні», яким повинно бути вирішено основну низку визначальних проблем правового регулювання та державного впливу на суспільні відносини, пов'язані із обігом технологій, запроваджено цілісні дієві механізми державної підтримки розробників технологій, розроблено прозорі та зрозумілі правові механізми спільного інвестування в процеси трансферу технологій, забезпечено участь держави у створенні умов для їх ефективного використання в сучасних економічних умовах.

Висновки. Всі проблеми використання технологій у національній економіці України, можна систематизувати на шість рівнів: (1) методологічний; (2)

інституційний; (3) правозабезпечувальний; (4) правовизначальний; (5) інфраструктурний; (6) інвестиційний. Запропонована класифікація може бути покладена в основу подальших наукових досліджень для визначення конкретних аспектів критичності впливу зазначених недоліків на відносини, пов'язані із обігом технологій і може бути покладена державним управлінням в основу розробки спеціальних програм державної підтримки розвитку високих наукоємних технологій на території нашої держави.

Автором запропоновано ряд господарсько-правових заходів, реалізація яких дозволить виправити певну частину недоліків сфери трансферу технологій, основна кількість яких спрямована на удосконалення чинного законодавства України. Так, серед основних засобів хотілось би виділити такі: (1) запровадження єдиного підходу в нормативному визначенні технології як об'єкта правового регулювання та обороту; (2) фіксація правової можливості функціонування технології у вигляді її матеріального втілення (обладнання, механізмів, верстатів, устаткування) та інформаційне втілення (набір необхідної інформації (документів), за допомогою яких суб'єкт господарювання має змогу відтворити таку технологію у власному виробничому процесі); (3) запровадження публічно-правових механізмів захисту прав і законних інтересів учасників відносин у сфері обігу технологій (проведення незалежної наукової експертизи, введення правил, строків і порядку захисту прав, аналогічних правам на об'єкти інтелектуальної власності); (4) запровадження державною інституційних утворень і об'єднань спрямованих на поширення відносин пов'язаних із обігом технологій (технологічних бірж, технополісів, мереж трансферу технологій і т.д.); (5) забезпечення процесу залучення інвестицій та фінансової підтримки учасників трансферу технологій; (6) прийняття окремого нормативно-правового акту на рівні Закону України, який би регулював відносини трансферу технологій та фіксував всі вказані засоби подолання існуючих неспроможностей ринку технологій в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атаманова Ю. Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави : монографія. Харків : Вид-во «ФІНН». 2008. 424 с.
2. Давидюк О. М. Технологія як об'єкт господарсько-правового регулювання : монографія. Харків: Вид-во «ФІНН», 2010. 176 с.
3. Погуляев С. Ю. Передача технології як вклад в просте товариство : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2002. 19 с.
4. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 45. Ст. 434.
5. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.10.2002 р. № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.

6. Святоцький О. Д., Крайнев П. П., Ревуцький С. Ф. Правове забезпечення інноваційної діяльності в Україні: питання теорії та практики. Київ : Ін Юре, 2003. 80 с.

REFERENCES

1. Atamanova, Yu.E. (2008). *Hospodarsko-pravove zabezpechennia innovatsiinoi polityky derzhavy*. Kharkiv: FINN [in Ukrainian].
2. Davydiuk, O.M. (2010). *Tekhnolohiia yak ob'iekt hospodarsko-pravovoho rehuliuвання*. Kharkiv: FINN [in Ukrainian].
3. Pohuliaiev, S.Yu. (2002). *Peredacha tekhnolohii yak vklad v proste tovarystvo. Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
4. Pro derzhavne rehuliuвання diialnosti u sferi transferu tekhnolohii: Zakon Ukrainy vid 14.09.2006 r. № 143-V. (2006). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 45, art. 434.
5. Pro innovatsiinu diialnist: Zakon Ukrainy vid 04.07.2002 r. № 40-IV. (2002). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 36, art. 266.
6. Sviatotsky, O.D., Krain'ev, P.P., Revutsky, S.F. (2003). *Pravove zabezpechennia innovatsiinoi diialnosti v Ukraini: pytannia teorii ta praktyky*. Kyiv: Y. Yure [in Ukrainian].

ДАВИДЮК А. Н.,

кандидат юридических наук, доцент кафедры хозяйственного права
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Харьков

ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОТНОШЕНИЙ СВЯЗАННЫХ С ОБОРОТОМ ТЕХНОЛОГИЙ В УКРАИНЕ И ХОЗЯЙСТВЕННО-ПРАВОВЫЕ СРЕДСТВА ИХ РАЗРЕШЕНИЯ

Посвящено исследованию современного состояния правового регулирования отношений, связанных с созданием, передачей прав и воплощением технологий как объекта хозяйственного оборота. В ходе проведенного научного исследования автором были систематизированы и выделены группы проблем, которые существуют в сфере обращения технологий и должны быть устранены с помощью хозяйственно-правовых средств правового регулирования и предложены общие направления развития упомянутых средств воздействия государства на общественные отношения.

Ключевые слова: технология, оборот технологий, трансфер технологий, инновации, инновационная деятельность, рынок технологий, государственное регулирование хозяйственной деятельности.

DAVYDIUK O. M.,

PhD, Assistant Professor of the Economic Law Department
of Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv

PROBLEMS ON PROVIDING LEGAL FRAMEWORK FOR THE RELATIONS ASSOCIATED WITH THE TURNOVER OF TECHNOLOGIES IN UKRAINE AND ECONOMIC AND LEGAL PROBLEM SOLVING TECHNIQUES

Problem setting: It is common knowledge that the national economy of Ukraine requires qualitative technological upgrade. This process is longstanding and requires a significant concentration of efforts of public authorities, self-governing authorities and business entities.

By the same token, the legal science is entrusted by this process with number of requirements for the formation of appropriate adequate legal regulation, which would meet all modern requirements concerning supporting the safety of rights and legitimate interests, the creation of guarantees that are put forward by the developers, authors, users and owners of proprietary rights to technology as an object of legal regulation.

Analysis of recent researches and publications: in the course of the research works of such scientists as J. Iu. Atamanova, O. D. Sviatotskyi, P. P. Krainov, S. F. Revutskyi, P. Iu. Poguliaiev were used.

Article's main body: The problems connected with regulatory relations related to the turnover of technologies cover various areas of its functioning and are so common, that first of all require separate research on their identification and

systematization. This kind of research should be the basis for further research aimed at developing a system of legal problem solving techniques.

By implementation of the specified direction of improving the legal regulation of relations, that mediate the turnover of technologies in Ukraine, in our opinion it is reasonable to offer distinct systematization of problematics concerning economic and legal aspects of the use of technology in the national economy of Ukraine.

Conclusions and prospects for the development: All the problems of technology use in the national economy of Ukraine can be systematized into six levels: (1) methodological; (2) institutional; (3) law enforcement; (4) legal; (5) infrastructural; (6) investment. The proposed classification can be used as a basis for further scientific research to determine specific aspects connected with the criticalness of the impact of these shortcomings on the relations associated with the turnover of technologies and can be put by the public administration as the basis of development of special programs concerning state support for the development of high technology in the territory of our state.

The author proposes a number of economic and legal measures, the implementation of which will let correction of some shortcomings in the technology transfer sphere, the main number of which is aimed at improving the current legislation of Ukraine. Thus, among the main means we would like to highlight such as (1) the establishment of a unified approach in the normative definition of technology as an object of legal regulation and turnover; (2) fixation of the legal possibility of technology functioning in the form of its material embodiment (equipment, mechanisms, machines, mechanical facilities) and of information embodiment (a set of necessary information (documents), through which the business entity has the ability to reproduce such technology in its own production process); (3) the establishment of public-legal mechanisms of protection of the rights and legitimate interests of participants in relations in the field of technology turnover (independent scientific expertise, establishment of rules, terms and procedure for the protection of rights similar to intellectual property rights); (4) the establishment by the state of institutional entities and associations, aimed at the dissemination of relations connected with the circulation of technologies (technology markets, technopolises, technology transfer networks, etc.); (5) ensuring the process of attracting investment and financial support for technology transfer participants; (6) the adoption of a separate legal act at the level of the Law of Ukraine, which would regulate the technology transfer relations and would fix all these means of overcoming the existing technology market opportunities in Ukraine.

Keywords: technology, technology turnover, technology transfer, innovation, innovative activity, technology market, state regulation of economic activities.